



**Галина Володимирівна АНІКІНА,**  
кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри цивільного права та процесу  
Хмельницького університету управління та права,  
*galinaanikina-07@gmail.com*

УДК 347.151.6

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

*Зазначеноя коло невирішених у правовому аспекті питань, що стосуються правового регулювання вилучення органів у померлих. Зауважено, що українське законодавство містить неоднозначні положення щодо реалізації цього права. Розглянуто правові моделі правового регулювання вилучення органів від померлих осіб — «презумпція згоди» та «презумпція незгоди», які склалися в світовому співтоваристві. З'ясовано суть та особливості кожної з презумпцій, аргументи «за» і «проти» кожної з них. Досліджено практику застосування кожної з правових моделей трансплантації органів від померлого донора в окремих країнах. Зауважено, що пропозиції науковців щодо виділення інших правових моделей трансплантації органів від померлого донора, зокрема презумпції запитуваної згоди, потребують додаткової аргументації та обґрунтування. Пояснено, що кожна з правових моделей може бути закріплена в «сильній» чи «слабкій» формі, залежно від того, чи мають право родичі дозволяти чи забороняти вилучення органів померлого, досліджено їх практику застосування в зарубіжних країнах. Проаналізовано сучасний стан національного правового регулювання трансплантації органів від померлого донора та зміни, які відбудуться в зазначеній сфері у зв'язку з набуттям чинності Законом України «Про застосування трансплантації ана-*



*томічних матеріалів людині». Розглянуто думки науковців, що стосуються переваг та недоліків правового регулювання трансплантації органів від померлого донора в нашій державі. З'ясовано, що серед дослідників спостерігаються неоднакові позиції щодо правового регулювання трансплантації органів від померлого донора в нашій державі. Зроблено висновок про те, що основною проблемою трансплантації органів від померлого донора є те, що родичам померлого надається можливість змінювати волевиявлення померлого стосовно долі його органів після смерті. На основі проведеного дослідження запропоновано внести зміни до законодавства — закріпити «сильну» форму презумпції згоди на вилучення органів від померлого донора на «сильну» її форму. Вказано також на необхідність доопрацювання деяких положень Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», які стосуються порядку на форми надання згоди на вилучення органів після смерті». Зауважується необхідність створення ефективних умов для інформування населення з досліджуваної проблематики.*

**Ключові слова:** дефіцит донорських органів, трансплантація, померлий донор, посмертне донорство, пересадка органів, юридична модель вилучення органів, презумпція, волевиявлення, анатомічні матеріали, рутинне вилучення органів, воля померлого.

Сьогодні трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів є одним з поширених видів медичних послуг, що дозволяє відновити функції організму і врятувати життя людині. Водночас головною проблемою трансплантації залишається брак відповідного анатомічного матеріалу. Відсутність необхідної кількості органів для трансплантації є однією з ключових проблем для лікування хворих й в Україні.

У наш час пересадка тканин здійснюється від тварин — ксено-трансплантація; від живих донорів. Від живого донора без суттєвої втрати для його здоров'я можна взяти лише парні органи. Тому найбільш розповсюдженим та безпечним видом трансплантації залишається пересадка органів і тканин від померлої особи. Посмертне донорство органів є одним з найактуальніших питань у галузі медицини у всьому світі, адже пов'язане зі значною кількістю медичних, етичних, релігійних та правових проблем. Особливо актуальними в науці цивільного права є питання, пов'язані з процедурою надання згоди особи на трансплантацію її органів після смерті. Національне законодавство містить досить неоднозначні положення щодо реалізації цього права, тому очевидним є те, що як медичним працівникам, так і юристам необхідно чітко уявляти правові основи вилучення органів і тканин із тіла померлої людини. Таким чином, підвищена увага до посмертного донорства є виправданою і потребує подальшої наукової розвідки.



Правове регулювання трансплантації органів від померлого донора були предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких — Г. В. Анікіна, Г. А. Білецька, М. С. Брюховецька, М. С. Малеїн, М. М. Малеїна, Я. О. Ковальова, Н. О. Маргацька, А. В. Мусієнко, І. І. Сенюта, С. О. Сліпченко, Є. Н. Степанова, Р. О. Стефанчук, С. Г. Стеценко, А. О. Тараненко, Л. І. Шаповал.

*Метою статті* є визначення сучасного стану правового регулювання трансплантації органів від померлого донора в Україні та зарубіжних країнах та формування пропозицій щодо його вдосконалення.

Вперше пересадку органів від померлої людини до живої було виконано 1931 року В. П. Філатовим в Одеському медичному інституті. Лікар здійснив трансплантацію роговиці трупного ока від померлого донора [1, с. 67]. У 1933 році Ю. Ю. Вороной в Харкові провів першу пересадку нирки від людини до людини. На жаль, жінка-реципієнт померла на другу добу після операції [2, с. 234]. У незалежній Україні першу трансплантацію печінки від померлої людини було виконано О. С. Ніколенком у Запорізькому центрі трансплантації у 1994 році [3, с. 139].

Сьогодні трансплантацію людських органів, тканин і клітин почали практикувати в усьому світі. Завдяки їй вдалося врятувати сотні тисяч життів і значно поліпшити якість життя хворих.

У світовому співтоваристві в правовому регулюванні питань трансплантації та донорства, їх застосування та здійснення контролю існують певні розбіжності. У практиці зарубіжних країн склалися різні правові моделі правового регулювання вилучення органів у померлих осіб — *«презумпція згоди»* та *«презумпція незгоди»*.

Кожна модель правового регулювання вилучення органів або тканин у померлого прагне максимально врахувати його прижиттєву волю, але жодна з них, на жаль, не позбавлена недоліків та серйозних заперечень [4, с. 238].

*«Презумпція згоди»* також відома в юридичній літературі як *«передбачувана згода»*, або *«модель заперечення»*. Відповідно до неї вилучення і використання органів від померлого здійснюється у випадку, якщо померлий за життя не висловлював заперечень проти цього, або якщо заперечення не висловлюють його родичі чи законні представники. Проте у випадку, якщо установу охорони здоров'я на момент вилучення повідомлено про те, що за життя певна особа, її родичі або законний представник заявили про свою незгоду на вилучення його органів і (або) тканин після смерті, то вилучення не проводиться [5, с. 154].

Такий тип презумпції застосовується в Бельгії, Білорусії, Росії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, й Австрії, Великій Британії.

Однією з країн, де сьогодні застосовується презумпція згоди на вилучення органів для трансплантації у випадку смерті особи, є Білорусь.

Білорусь сім років тому ухвалила закон, в якому закладено презумпцію згоди, і в 40 разів збільшила кількість операцій із трансплан-



тації. Після внесення змін до законодавства в Білорусі зник дефіцит органів, почали рятувати тисячі людей, і навіть на цьому заробляти. Сьогодні наші пацієнти їдуть до Білорусі пересаджувати серце або інші органи і платять за це великі гроші — \$ 100–120 тис. [6].

У цій країні проводять півтисячі трансплантацій органів на рік. Термін очікування донорської нирки там найменший у Європі. Усі операції громадянам країни роблять безплатно. За весь час не було жодної кримінальної справи, пов'язаної із незаконним вилученням органів [7].

На сьогодні ця країна займає перше місце серед країн пострадянського простору за кількістю проведених трансплантацій органів та інших анатомічних тканин [8, с. 235].

Негативним прикладом застосування презумпції згоди став Китай, де проблему нестачі донорського матеріалу вирішують шляхом вилучення органів у страченого ув'язненого. Для цього необхідно три умови: по-перше, якщо не вимагається тіло ув'язненого; по-друге, якщо ув'язнений дав згоду; по-третє, якщо родичі ув'язненого теж дали згоду. Проте є твердження, що Китай не дотримується цих умов. Страти планувалися на день трансплантації. Було підраховано, що держава отримує дві-три тисячі органів у рік від страчених засуджених. Проте така практика не може слугувати зразком для інших держав, адже незалежно від правового статусу фізичних осіб, мають бути дотримані та захищені основоположні права потенційних донорів [1, с. 50].

«Презумпція незгоди» (інформована згода) означає, що людина за свого життя явно заявляла про згоду на вилучення органу (органів) або члени його сім'ї чітко виражають згоду на такі дії в тому випадку, коли померлий не залишив такої заяви. У таких випадках відсутність згоди вважається відмовою від трансплантації. Ця правова модель вилучення органів і тканин від померлого донора для трансплантації, унеможливає наділення лікарям правом розпорядження тілом померлого без окремого дозволу. Згідно з таким принципом вважається, що кожна людина заздалегідь незгодна з тим, що її органи буде пересаджено іншій людині [8, с. 71].

Зазначена презумпція діє у США, Данії, в Україні.

На сьогодні в юридичній науці виокремлюють ще одну правову модель трансплантації органів від померлого донора — «принцип запитуваної згоди» на посмертне донорство. М. С. Брюховецька під зазначеним принципом пропонує розуміти добровільне, свідоме надання згоди особою, або членами її сім'ї згоди на вилучення органів після смерті, що базується на отриманні ними повної, об'єктивної інформації про можливість трансплантації органів померлого. «Запитувана згода», на думку авторки, відрізняється від інших тим, що інформованого пацієнта чи його родичів запитують медичні працівники щодо надання дозволу або заборони на використання органів після смерті. Науковець стверджує, що ототожнення вченими «презумпції незгоди» та «презумпції запитуваної згоди» є недоречним [1, с. 112].



На наш погляд, зазначений висновок авторки є недостатньо обґрунтованим, адже правова модель презумпції незгоди також не виключає можливості запитування згоди на вилучення органів на випадок смерті медичними працівниками. Тому зазначена пропозиція потребує визначення ознак, за якими слід відрізнити презумпцію «запитуваної згоди» та «презумпції незгоди» на вилучення органів від померлого донора.

Кожна з цих моделей з позицій права може бути «*сильною*» і «*слабкою*», залежно від можливості родичів надавати дозвіл чи забороняти вилучення органів померлого. За умов «*сильної*» моделі не вимагається жодних обов'язкових погоджень із родичами потенційного донора при наявності офіційного підтвердження волі покійного пожертвувати свої органи (наприклад, так звана картка донора), або якщо ніхто з родичів померлого не заперечує проти вилучення органів [9, с. 108–109].

За умов «*слабкої*» моделі існує потреба в будь-якому випадку обов'язкового погодження цієї процедури з родичами померлого, навіть якщо є нотаріально завірене волевиявлення померлого на пожертвування органів [9, с. 186].

Наприклад, відповідно до Закону Японії «Про трансплантацію» 1997 року лікар перед тим, як вилучати органи, повинен отримати письмову згоду родичів, якщо померлий не залишив розпорядження за життя. Навіть у випадку, якщо померлий залишив таке розпорядження, а родичі висловили протилежну думку, то рішення залишається за ними. Зазначена модель трансплантації органів від померлого донора викликала заперечення в багатьох японських правників. З часом чинний закон було змінено, проте рішення родичів у випадку посмертного вилучення органів надалі відіграє важливу роль. На думку японських вчених, у результаті сімейного життя між померлим та його сім'єю встановлюється тісний духовний зв'язок, на основі якого родичі мають право приймати рішення стосовно трансплантації його органів після смерті [10].

В Англії існує так звана «ієрархічна система», тобто якщо особа померла і не залишила ніякого волевиявлення щодо розпорядження своїм тілом, то запитують стосовно вилучення органів спочатку одного з подружжя, потім батьків, потім братів і сестер і так далі [11].

Таким чином, у законодавстві зазначених країн під час вилучення органів у померлого береться до уваги не лише волевиявлення померлого, але й всіх близьких родичів.

В Україні, на відміну від Європейських країн проблеми посмертного донорства почали обговорювати порівняно нещодавно.

Протягом майже 20-ти останніх років основним нормативним актом у сфері трансплантації є Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» від 16 травня 1999 р. [12]. Також регулюють трансплантацію органів від померлого донора ЦК України (ч. 3 ст. 290) [13], Основи законодавства про охорону здоров'я (ч. 3 ст. 47) [14].



Так, відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» кожна повнолітня дієздатна особа може дати письмову згоду або незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. У випадку, коли особа подібне розпорядження не зробила, дозвіл на вилучення органів можна отримати від родичів або законних представників [12]. Отже, в чинному законодавстві України закріплено «слабку» форму «презумпції незгоди» на вилучення органів від померлого донора. Органи можна вилучити тільки в разі отримання прижиттєвої згоди від самої людини або згоди родичів після його смерті.

У зв'язку з розвитком галузі трансплантології, науковці, а також медики неодноразово звертали увагу на необхідність змін у правовому регулюванні зазначеної сфери в нашій державі. Зокрема спроби змінити чинний Закон і закріпити презумпцію згоди робилися ще в 2012 році за ініціативи Міністерства охорони здоров'я України. Прихильники цієї моделі стверджували, що тисячі людей можна буде врятувати, а противники висловлювали побоювання, що жертвою у випадку її запровадження стануть тисячі людей, яких лікарі за певну винагороду просто не стануть рятувати заради реципієнта. Парламент не підтримав законопроект Міністерства, і про проблеми трансплантології на деякий час забули. Проте, вже прийнято Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17 травня 2018 р. [15], який набере чинності з 1 січня 2019 р. Одночасно припинить чинність і Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» [12]. Відповідно до ст. 16 нового Закону кожна повнолітня дієздатна особа наділена правом надати письмову згоду чи заперечення на вилучення анатомічних матеріалів з її тіла для трансплантації та або виготовлення біоімплантантів після настання незворотної смерті (смерть мозку, біологічна смерть) [15].

Таким чином, у новому Законі закріплено «слабку форму» презумпції незгоди на вилучення органів у померлого донора, яка й до цього застосовувалась в Україні.

Науковці звертають увагу на переваги та недоліки цієї правової моделі трансплантації органів від померлого донора.

Так, С. Г. Стеценко підтримує існування в нашій державі «презумпції незгоди» [16, с. 218]. С. Готьє вважає, що Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» не відповідає міжнародній практиці, а гальмує розвиток посмертного донорства в нашій державі. Підкреслює необхідність кардинальних змін у правовій сфері посмертного донорства [17, с. 43].

Г. А. Білецька та Я. О. Ковальова стверджують, що в Україні необхідно змінити «презумпцію незгоди» на вилучення органів від померлого донора на «презумпцію згоди». Таким чином, на думку цих науковців, пріоритетом буде життя та здоров'я живих людей, а не збереження тіл померлих, і вдасться вирішити проблему дефіциту органів у нашій країні [9, с. 105].



В. М. Зорін і Н. І. Неволін дотримуються такої ж позиції, зауважуючи, що жива людина, котрій за допомогою трансплантації можна зберегти життя і здоров'я, повинна становити значно більшу цінність, ніж та, котра зі смертю назавжди втрачена для суспільства [18, с. 11].

М. Н. Малєїна заперечує запровадження презумпції згоди. На її думку, трансплантація органів без згоди особи — це порушення права на тілесну недоторканість особи [19, с. 98].

А. Мусієнко вважає, що, Україна не готова до впровадження презумпції згоди. Науковець зауважує, що кожна з правових моделей правового регулювання трансплантації органів від померлого донора має переваги та недоліки. Презумпція згоди дає кращий результат щодо кількості вилучених трансплантатів, а презумпція незгоди ефективніша щодо забезпечення права особи на життя і тілесну недоторканість та запобігає злочинам у сфері трансплантології [20, с. 61].

Л. Г. Дунаєвська пропонує скасувати можливість трансплантації за згодою родичів. На її думку, кожна людина має за життя вирішити віддавати свої органи чи ні, або ж перед смертю у присутності родичів чи двох свідків у письмовій формі залишати своє рішення. Така ж позиція висловлювалася нами раніше в літературі [21, с. 68].

Таким чином, серед науковців спостерігаються неоднакові позиції щодо правового регулювання трансплантації органів від померлого донора в нашій державі.

Позитивним моментом закону є те, що законодавець, незважаючи на численні пропозиції науковців, не запровадив у вітчизняне законодавство принцип «презумпції згоди». Надалі дотримуємось думки, яка раніше нами висловлювалася, що законодавчо встановлена «презумпція згоди» порушує права людини, відіграє лише відлякуючу роль, викликає у людей недовіру та спонукає шукати способи зафіксувати своє заперечення проти посмертного використання їх органів [8, с. 70].

Ми погоджуємось з позицією науковців, що можливість родичів померлого заборонити вилучення органів («слабка» модель) перешкоджає розвитку трансплантології, оскільки за наявності розпорядження померлого на вилучення його органів родичі висловити іншу думку, яка буде мати переважну силу. У медичній практиці серед причин відмов родичів називається недостатність інформації, яка повідомляється родичам, загальне негативне ставлення родини до вилучення органів, відсутність інформації про волю померлого, фінансові вигоди родини до установи, негативне ставлення родини до померлого за його життя, релігійні причини, проблеми з персоналом лікувальних закладів тощо [8, с. 72].

На жаль, новий Закон так само, як і чинний, надаватиме можливість родичам померлого розпоряджатися тілом померлого, висловлювати думку щодо вилучення його органів. Таке надання можливості родичам розпоряджатися тілом померлого не є достатньо виправданим, оскільки право на визначення долі власного тіла після смерті повинно закріплюватися виключно за особою, яка повинна висловити своє



волевиявлення ще за життя. Вважаємо прогалиною закону закріплення «слабкої» форми презумпції згоди на вилучення органів замість «сильної» її форми.

Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» встановлює, що всі відомості стосовно згоди або незгоди на донорство повинні вноситись до Єдиної державної інформаційної системи.

Ця система складає електронну автоматизовану, інформаційно-телекомунікаційну систему, яка призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, обробки, адаптування, зміни, поновлення, використання й поширення, знеособлення та знищення визначеної зазначеним Законом інформації та здійснення автоматизованого об'єктивного й неупередженого розподілу анатомічних матеріалів фізичної особи, визначення пари «донор-реципієнт», що зберігається на державних інформаційних ресурсах [15].

Законом передбачається можливість внесення відомостей (про надання згоди або незгоди) до особистих документів, таких як паспорт та водійські права. Проте варто звернути увагу, що внесення таких відомостей здійснюється лише за бажанням особи.

Недоліком Закону є те, що він не вказує, в якій саме медичній установі можна надати згоду на вилучення органів у випадку смерті і хто саме повинен зафіксувати таку згоду.

Відповідно до закону інформація, яка буде знаходитись у реєстрі, є конфіденційною, проте якщо дані в реєстр можуть вноситись різними медичними установами, тоді доступ до цих реєстрів буде мати велика кількість осіб, що ставить під сумнів його конфіденційність.

На наш погляд, українці не будуть давати згоди на вилучення у них органів після смерті, оскільки боятимуться в разі настання нещасного випадку чи іншої загрози їх життю не отримати належної медичної допомоги. Є ймовірність, що замість того, щоб врятувати постраждалого, його органи розподілять між тими, хто їх потребуватиме. Тому залишається ризик який полягає в тому, що надаючи згоду на трансплантацію органів людина тим самим підписує собі смертний вирок.

Відповідно до ст. 11 Закону «Єдина державна інформаційна система трансплантації повинна містити набір мінімальних даних — відомостей, що є інформацією з обмеженим доступом». Проте, як показує практика, будь-яка інформація нерідко на практиці стає доступною для невизначеного кола осіб.

Не визначено чіткого переліку осіб, які мають доступ до інформації, яка міститься в Єдиній державній інформаційній системі трансплантації. Так, відповідно до п. 9 ст. 11 Закону, окрім транспланткоординаторів та судово-медичних експертів, конфіденційна інформація про фізичну особу, що міститься у Єдиній державній інформаційній системі трансплантації, є доступною посадовим особам центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації та здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією, уповноваженим





відповідно до їхніх посадових обов'язків на доступ до Єдиної державної інформаційної системи трансплантації. Ким саме є ці особи — не зрозуміло.

Викликає зауваження і положення Закону, що містяться в п. 4 ст. 17, де встановлено заборону на вилучення анатомічних матеріалів для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів у померлих осіб, які належать до категорії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб, визнаних в установленому законом порядку недієздатними, осіб, особистість яких не встановлена (невстановлені особи), а також осіб, які загинули в результаті проведення анти-терористичної операції або інших бойових дій під час особистої участі у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони. Виникає питання: чому вищезазначених осіб закон позбавляє права на визначення долі власного тіла після смерті — права на пожертвування своїх органів? А якщо є інформація про надання такими особами за життя згоди на вилучення органів, то чому їх волевиявлення не може бути реалізоване?

Отже, новоприйнятий Закон «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» не приніс довгоочікуваних змін у сфері трансплантації органів від померлого донора. На жаль, незначні позитивні новації Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» не спроможні кардинально вплинути на вирішення головної проблеми, яка на сьогодні існує у сфері трансплантації — забезпечення реципієнтів необхідною кількістю анатомічних матеріалів. Вважаємо, що основною прогалиною нового Закону є , що він надає право кожній фізичній особі висловити волевиявлення стосовно долі органів та інших анатомічних матеріалів, а не зобов'язує прийняти таке рішення. Справа в тому, що за сучасного шаленого ритму життя, люди рідко задумуються про долю їх органів після смерті, і не залишають розпорядження про використання чи заборону такого використання. Або навіть коли й мають бажання пожертвувати свої органи після смерті, не знаходять часу зафіксувати таке волевиявлення. Тому вважаємо, що в майбутньому доречно було б в Законі передбачити обов'язок кожної особи при врученні паспорту спеціальною відміткою позначати волевиявлення особи про згоду чи незгоду на вилучення органів чи інших анатомічних матеріалів з її тіла після смерті. Відповідні відомості вносити до Єдиної державної інформаційної системи трансплантації.

Вважаємо, що рішення стосовно долі органів та інших анатомічних матеріалів повинно прийматися особисто фізичною особою за життя. Для родичів прийняття такого рішення є надмірним психологічним навантаженням. Підтримуємо позицію, що раніше висловлювалася нами в літературі, про необхідність заміни слабкої форми презумпції згоди на вилучення органів на сильну її форму.

Окрім того, вважаємо, що громадяни України повинні бути обізнаними в питаннях трансплантології та посмертного донорства і за життя висловлювати свою позицію щодо можливості вилучення їх ор-



ганів після смерті. Так, наприклад, у Німеччині дітям ще зі шкільних років роз'яснюють, що вони зобов'язані вирішувати: надавати свої органи для трансплантації чи ні.

Вирішення цієї проблеми вимагає комплексного підходу, який би враховував релігійні та етичні погляди суспільства і був спрямований на популяризацію ідей прижиттєвого й посмертного донорства органів і тканин для трансплантації. Проведення заходів щодо правової освіти, підвищення правової грамотності громадян матимуть позитивний вплив та допоможуть сформувати в нашій країні культуру благодійництва, пов'язаного з даруванням органів після смерті.

### Список використаних джерел

1. Брюховецька М. С. Цивільно-правове регулювання посмертного донорства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2017. 230 арк.
2. Міщук І. В. Дослідження історії розвитку законодавчого регулювання трансплантації органів і тканин людини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 233–243.
3. Баран П. Є. Історія пересадки важливих органів в Україні. *Трансплантологія*. 2002. Т. 3, № 1. С. 38–141.
4. Мислива О. О. Донорство органів і тканин людини: яким йому бути в Україні? *Науковий вісник Юридичної академії МВС України*. 2005. № 1 (20). С. 278–285.
5. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 219 арк.
6. Законодавче закріплення презумпції згоди дасть поштовх до розвитку трансплантації в Україні — Тодуров [16:58; 23.11.2017]. *Інтерфакс-Україна*. URL : <https://goo.gl/F3286n>.
7. Романюк Я. Посмертне донорство: чому Україні треба навчитись у Білорусі рятувати людей [11:34; 13.02.2017]. *Politeka*. URL : <https://goo.gl/8uj3CQ>.
8. Анікіна Г. В. Особливості правового регулювання трансплантації органів від померлого донора. *Юридична Україна*. 2010. № 10. С. 68–75.
9. Білецька Г. А., Ковальова Я. О. Трансплантологія в Україні: медичні та юридичні аспекти проблеми. *Медичне право*. 2013. № 3. С. 103–110.
10. Тимашова Н. Главный трансплантолог России Валерий Шумаков «С донорским сердцем можно играть в футбол». *Новые известия*. 2007. 12 марта. URL : <https://goo.gl/X9D355>.
11. Administration of Estates Act 1925. 1925 c. 23 (Regnal. 15\_and\_16\_Geo\_5). *The National Archives*. URL : <https://goo.gl/AA7fjz>.
12. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини : Закон України від 16.07.1999 р. № 1007–XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 41. Ст. 337.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
14. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 3370–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.



15. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 28. Ст. 232.
16. *Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я.* Медичне право України / за заг. ред. С. Г. Стеценка. К. : Правова єдність, 2008. 507 с.
17. *Трансплантология: итоги и перспективы*. Т. V, 2013 / под ред. С. В. Готьє. Тверь : Триада, 2014. 352 с.
18. *Зорин В. М., Неволин Н. И.* К проблеме пересадки почки от трупа. *Проблемы экспертизы в медицине*. Ижевск : Экспертиза, 2001. № 1. С. 10–12.
19. *Малеина М. Н.* Право индивида на телесную (физическую) неприкосновенность. *Государство и право*. 1993. № 4. С. 97–106.
20. *Мусієнко А.* Теоретичні аспекти правового регулювання вилучення донорських органів та тканин людини в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. К., 2012. № 93. С. 61–62.
21. Рада дозволила посмертне донорство органів [17.05.2018; 10:57]. *Укрінформ*. URL : <https://goo.gl/Eqqrjh>.

Надійшла до редакції 30.11.2018



### **Anikina, H. V. Legal Regulation of Post-Mortem Donation in Ukraine: the Current State and Prospects of Development**

*There are a number of unresolved issues in the legal aspect of the legal regulation of the removal of organs in the deceased. It is noted that Ukrainian legislation contains ambiguous provisions regarding the exercise of this right. The legal models of legal regulation of removal of organs from deceased persons are considered — «presumption of consent» and «presumption of disagreement» that have developed in the world community. The essence and peculiarities of each of the presumptions, arguments «for» and «against» each of them are elucidated. The practice of using each legal model of transplantation of organs from a deceased donor in some countries is explored.*

*It is noted that the proposals of scientists regarding the allocation of other legal models of organs transplantation from the deceased donor, in particular — the presumption of the requested consent, require additional arguments and substantiation. It is explained that each of the legal models can be fixed in the «strong» or «weak» form, depending on whether the relatives have the right to allow or prohibit the removal of organs of the deceased, their application practice in foreign countries is investigated. The current state of the national legal regulation of organs transplantation from the deceased donor and the changes that will take place in this area in connection with the enactment of the Law of Ukraine «On the application of transplantation of anatomical materials to a person» are analyzed. The opinions of scientists regarding the advantages and disadvantages of legal regulation of organs transplantation from a deceased donor in our state are considered. It is found that among researchers there are different positions regarding the legal regulation of transplantation of organs from a deceased donor in our state. It is concluded that the main problem of transplantation of organs from the deceased donor is that the relatives of the deceased are given the opportunity to change the will of the deceased in relation to the fate of his organs after death. On the basis of the study, it was proposed to amend the legislation — to consolidate the «strong» form of presumption of consent for the removal of organs from a deceased donor to a «strong» form. It also indicates the need to revise some of the provisions of the LU «On the application of transplantation of anatomical materials to a person» relating to the order in the forms of consent for the removal of organs after death. The necessity of creating effective conditions for informing the population of the studied issues is noted.*

**Keywords:** *donor organ shortage, transplantation, deceased donor, post mortem donation, organ transplantation, legal model of organ harvesting, presumption, expression of will, anatomical materials, routine withdrawal of organs, will of the deceased.*

